

УДК 330.52:504

А.А. ІСКАКОВ,
аспірант Сумського державного університету

В.А. МАНДРИКА,
аспірант Сумського державного університету

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СЕСТЕЙНОВОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ¹

Досліджено основні підходи до розуміння понять економічної та екологічної безпеки. Наведено бачення сутності поняття «еколого-економічна безпека» як складової національної безпеки та структури національної безпеки. Запропоновано низку заходів, що матимуть вплив на зміцнення рівня енергетичної та еколого-економічної безпеки України.

Ключові слова: національна економіка, національна безпека, еколого-економічна безпека, відновлювальна енергетика, енергоефективність.

Постановка проблеми. Розвиток України визначається, перш за все, з позиції стратегії розвитку національної безпеки, головними складовими якої виступають економічна та екологічна безпеки сталого розвитку. Національна безпека держави, беручи до уваги сучасний стан довкілля, все більше має залежати від економічної та екологічної сфер і ефективних державних заходів управління ними, а також від заходів, що забезпечуватимуть згладжування наслідків надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, раціональне використання вичерпних природних ресурсів. Можна також сказати, що взаємодія соціальних і природних факторів стала визначальною у негативному впливі на довкілля країни. Отже, забезпечення еколого-економічної безпеки залишається нині одним з основних способів розв'язання проблем у сфері національної безпеки, що гарантуватиме суспільству стійкий розвиток, відкриватиме нові можливості для форм діяльності з метою забезпечення національної безпеки – со-

ціальної, економічної, екологічної, політичної тощо.

Аналіз останніх публікацій. Питання визначення сутності економічної та екологічної безпеки та їх місця у структурі національної безпеки досліджувалися у наукових працях І.І. Яремко [3], Ю.В. Єгорова [4], А.Б. Качинського [5], В.М. Ячменьової та Н. В. Зайцева [6], В. Случика і М. Матківського [10] та ін. Перспективи вдосконалення системи управління еколого-економічною безпекою національної економіки висвітлені у працях І.С. Белік [16] і Т.В. Іванової [17]. У праці [18] визначено пріоритети еколого-економічного розвитку України, покликані стимулювати реалізацію прогресивних стратегій природокористування і відновлення природних ресурсів з урахуванням рівня міжнародної екологічної безпеки. Однак питання зміцнення еколого-економічної безпеки України в умовах інтернаціоналізації господарських відносин, що проявляється в уніфікації регуляторної політики країн світової спільноти, формуванні ресурсної та виробничо-наукової

¹ Робота виконана в межах НДР «Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку відновлювальної енергетики України» (№ ДР 0117U002254).

взаємозалежності національних економік і ринків, розширенні транскордонного руху всіх ресурсів, розвитку транснаціональних форм господарювання і становленні єдиного гео економічного простору, потребує подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати поняття економічної та екологічної безпеки, дати визначення поняттю «еколого-економічна безпека» як складової національної безпеки, що забезпечує національний суверенітет, та запропонувати заходи із зміцнення еколого-економічної безпеки української економіки з урахуванням сучасних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека є достатньо складною системою, в якій слід виділити такі сфери: державна, воєнна безпека та безпека державного кордону, зовнішньополітична, внутрішньополітична, економічна, екологічна, соціальна і гуманітарна, інформаційна, науково-технологічна [1].

Економічна безпека має оберігати економіку країни від зовнішніх і внутрішніх загроз, забезпечувати можливість і здатність створення відповідних соціально-економічних умов для стабільного фізичного та морального розвитку як окремої особи, так і цілого суспільства й держави. Вона забезпечує умови для розв'язання основних проблем у соціально-економічній сфері, задовольняє в необхідних розмірах життєві потреби суспільства, протидіє економічному та фінансовому тиску ззовні, впливу руйнівних сил усередині держави, а також є тим базисом, що надає поштовх до ефективного функціонування економічної системи.

Л.І. Дмитриченко вважає, що економічна безпека – це такий стан держави, за якого вона в змозі генерувати та розвивати ефективні можливості для зростання добробуту та перспективного розвитку суспільства. Одним з основних критеріїв економічної безпеки при цьому слід вважати здатність національної економіки зберігати або забезпечувати поновлення рівня суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (або навіть припинення) поставок необхідних ресурсів

(товарів, послуг) чи кризових ситуацій екзогенного та ендогенного характеру [2].

Економічна безпека у системі забезпечення сталої національної безпеки відіграє важливу роль. Сутність її полягає у тому, що вона є фундаментом державної суверенності, який забезпечує можливість розвитку для інших видів безпеки. Можна сказати, що економічна безпека – це базис для функціонування всіх елементів національної безпеки (воєнної, науково-технічної, соціальної, екологічної).

У більш широкому сенсі національну безпеку слід трактувати як спроможність держави своєчасно реагувати на екзогенні та ендогенні деструктивні фактори, що проявляються у вигляді соціальних, економічних, політичних та інших загроз, наявність яких може спричинити соціально-економічні депресії або навіть порушення цілісності держави.

Оскільки безпека держави у всіх її формах реалізується через відповідне державне фінансування, основою якого є створений внутрішній валовий продукт, то чи не найважливішою її складовою є саме економічна безпека. Вона характеризується таким станом національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує конкурентоспроможність держави, її незалежність від зовнішнього середовища та економічний добробут населення [3].

Необхідно підкреслити, що сферу економічної безпеки слід розглядати у сукупності з екологічною складовою національної безпеки, бо вони є нерозривно пов'язаними. Так, причиною кризового екологічного становища України є переважно економічні фактори, а саме [4; 5]:

- структурна зміна господарства з домінування сировинно-видобувних та ресурсоемних виробництв;

- екстенсивний розвиток сільсько-господарської промисловості, який не може забезпечити населення достатньою кількістю екологічно чистих продуктів;

- відсутність обґрунтування економічного розвитку з позиції екологічних процесів проектів і планів, що розробляються підрозділами міністерств на під-

ставі інструкцій та методик, нормативно-технічної документації з розміщення, будівництва та експлуатації господарських об'єктів і комплексів, на створення нової техніки, технологій і матеріалів;

– відсутність ефективно діючих адміністративно-економічних механізмів захисту довкілля;

– слабкий моральний рівень суспільства і відсутність екологічного мислення керівників на різних рівнях управління.

Ряд авторів розглядають екологічну безпеку стосовно конкретної сфери господарювання і природокористування: агропромисловий комплекс, енергетика, лісове господарство, управління відходами, міжнародна торгівля і т. д. При такому підході можливе обґрунтування пріоритетності застосування змін окремих, як правило, нових економічних інструментів і важелів, що дозволяє вирішити проблему забезпечення екологічної безпеки в окремих випадках, але не дозволяє виділити принципіальної основи побудови економічного механізму забезпечення екологічної безпеки. Тільки комплексний підхід до формування економічного механізму забезпечення екологічної безпеки, базований на побудові системи загальних принципів і пріоритетів, забезпечує відповідність використовуваних організаційних, економічних інструментів їх функціональному призначенню, дозволяє поєднувати різні види управлінського впливу [6].

Специфічною рисою екологічної безпеки є те, що для забезпечення постійного розвитку найбільш важливих інтересів людини, суспільства чи навколишнього середовища державні органи повинні за допомогою своїх управлінських рішень запобігати та своєчасно ліквідувати загрози і небезпеки (потенційні чи реальні), які є наслідком функціонування, природних, техногенних та антропогенних системних факторів. Отже, національні інтереси суспільства вимагають такого рівня державного управління національною безпекою, щоб гарантовано забезпечувати рівновагу в екологічній системі, а також гарантувати захищеність середови-

ща проживання населення країни. Структура такого природного середовища утворюється із системи елементів атмосфери, гідросфери, літосфери і космосфери, видового складу тваринного й рослинного світу, природних ресурсів, між якими існує взаємозв'язок, збереження яких є завданням природоохоронної діяльності держави [7].

Як вважають Л.Г. Мельник та Л. Хенс, метою екологічної безпеки є утримання природо-ресурсного потенціалу кожної країни у такому стані, що міг би забезпечити виконання навколишнім середовищем таких груп функцій: 1) економічних (темпи самовідтворення відновлюваних природних ресурсів мають бути не меншими за темпи їх використання, а швидкість заміщення невідновлюваних ресурсів відновлюваними повинна бути не меншою за темпи використання останніх); 2) екологічних (підтримування гомеостазу екосистем); 3) соціальних (забезпечення фізичного та морального здоров'я людей та їх постійного соціального розвитку) [8].

В.П. Стадник пропонує вважати екологічну безпеку (як складову національної) станом захищеності кожного окремого громадянина й суспільства в цілому та довкілля від зумовлених різними видами внутрішніх і зовнішніх загроз небезпек, у першу чергу антропогенного та техногенного походження [9].

Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин посилюють дію факторів, що впливають на стан безпеки як окремих держав, так і цілого ланцюга держав [10]. Слід зазначити, що екологічні загрози не мають форми дій цілеспрямованого характеру, оскільки вони за своєю сутністю є лише непередбаченими наслідками екологічних катаклізмів. Також екологічні загрози неможливо підпорядкувати якимось міжнародним нормам щодо недоторканості державних кордонів. Екологічні загрози можуть не тільки спричинити напруженість відносин між державами, але й спричинити нові конфлікти, припинити які неможливо буде навіть за ситуації із спільними військовими діями.

Або ж навпаки – їх вирішення може стати деяким елементом взаємодії, зблизити держави і народи. У вирішенні проблем екологічної безпеки велике значення має такий фактор, як час, оскільки ці загрози матимуть життєво важливий характер на довгострокову перспективу. Аспект екологічної безпеки охоплює реальні загрози, наслідком чого є залежність від них рівня безпеки регіону, держави чи світу загалом. Краще усвідомлення людством комплексу взаємозв'язків між станом довкілля у різних кутках планети підштовхне до більш серйозного його ставлення до розуміння регіональних, державних та глобальних наслідків щодо окремих змін у довкіллі. Розв'язання екологічних проблем вимагає узгоджених дій у формі співробітництва урядових та неурядових організацій, співробітництва між окремими державами чи ланцюгами держав, вироблення довгострокової екологічної політики. Тому екологічна безпека має ставати все більш важливішою як на рівні національної, так і на рівні глобальної безпеки.

Захист довкілля є і буде залишатися у довгостроковій перспективі дуже важливим завданням. Стабільність і безпека є особливими напрямками глобальної стратегії розвитку, на які необхідно спрямовувати сьогодинські управлінські рішення усіх рівнів.

Екологічні фактори безпеки в Україні є нагальними політичними питаннями, якими терміново будуть вимушені займатися вітчизняні політики через те, що наразі набула надзвичайного загострення глобальна проблема охорони навколишнього середовища, найголовнішою причиною якої є низький рівень розробки та впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, внаслідок чого із загального обсягу природної речовини, що використовується у процесі виробництва, форми кінцевого продукту набуває надто мало використовуваної сировини [10].

Деякі фахівці розглядають економічну та екологічну безпеку у рамках єдиного та неподільного цілого. Так, О.В. Прокopenко та В.Ю. Школа пропонують

розглядати еколого-економічну безпеку як такий стан глобальної стійкості та динамічної рівноваги соціально-еколого-економічної системи, за якого забезпечується надійне існування, відтворення та розвиток. Вони стверджують, що такий підхід до розуміння еколого-економічної безпеки дозволяє розглядати її як функцію системи, спрямовану на досягнення її максимальної ефективності, мінімальне порушення її рівноваги внаслідок зовнішніх впливів, підвищення стійкості до них, збереження здатності до саморегенерації та самоорганізації. Еколого-економічна безпека має забезпечувати таку внутрішню взаємодію елементів соціально-еколого-економічної системи, за якої високі темпи розширеного відтворення виробництва, економічного зростання і підвищення добробуту супроводжуються збереженням та покращанням навколишнього середовища [11].

На думку авторів, еколого-економічну безпеку як складову національної безпеки, що забезпечує національний суверенітет, слід розглядати як сукупність еколого-економічних відносин, які виникають між суб'єктами управління, підприємствами, суспільством та навколишнім середовищем з приводу підтримання таких якісних характеристик природного середовища і забезпечують реалізацію прав суспільства на своє існування у сприятливому навколишньому середовищі та економічних інтересів природокористувачів в умовах інтернаціоналізації суспільних відносин та збалансування еколого-економічних благ між країнами, яке відбувається від впливом науково-технічного прогресу.

Однією з найважливіших обставин, що зумовлюють політичну та економічну нерівність держав на глобальному рівні, стає наявність природних ресурсів. До сьогодні чинники навколишнього середовища відіграють дуже важливу роль: у занепаді слабких цивілізацій та розвитку передових цивілізацій; економічному розвитку держав; колоніальних та експансіоністських тенденцій; різниці в політичній та економічній силі держав.

Україна – держава з потужним і розвиненим природно-ресурсним потенціалом (ПРП), що охоплює мінеральні, земельні, водні, лісові, фауністичні та природні рекреаційні ресурси. Більшість корисних копалин в Україні видобувається у межах регіонів, які сформувалися за тривалий період розвитку її гірничовидобувної промисловості і мають свою специфіку [2].

До недавнього часу екологічні проблеми успішно вирішувалися із застосуванням програмно-цільового підходу в управлінні, внаслідок чого реалізовувалися спеціальні програми в галузі охорони довкілля та природокористування, які незначною мірою дозволили знизити антропогенне навантаження на екологічні системи, але не вирішили проблеми відносин людини з навколишнім і природним середовищем. Ситуація, що склалася, висунула вимоги до управління відносинами людського суспільства з навколишнім середовищем на певній території і раціонального використання природно-ресурсного потенціалу [12].

Очевидно, що гармонізація умов економічного та екологічного розвитку не може бути досягнута автоматично. Фахівці підкреслюють, що «адекватне функціонування ринкового механізму у всіх сферах діяльності, в тому числі і природоохоронній, передбачає не тільки відносну свободу обміну товарами, послугами, ресурсами тощо, але і включення досить жорсткого механізму централізованого управління у сфері взаємовідносин людини, суспільства і біосфери» [13].

У зв'язку з цим одним з головних напрямів забезпечення екологічної безпеки є проведення відповідної політики з боку держави. І. Синякевич пропонує здійснювати забезпечення екологічної безпеки в межах всебічної екологізації суспільного розвитку і проведення екополітики на рівні держави [14]. У своїй монографії І. Синякевич [15] наводить принципи засади формування економічних інструментів забезпечення екологічної безпеки:

- трансформація зовнішніх екологічних ефектів у внутрішні;
- інтеграція обов'язкових економічних інструментів з добровільними;

- інтеграція економічних інструментів з іншими інструментами;

- пріоритетність економічних інструментів, що забезпечують екологічну безпеку;

- ранжування економічних інструментів;

- трансформації різних економічних інструментів в інструменти, що забезпечують екологічну безпеку.

Упродовж останніх десятиліть процеси, що існують у світовій економіці, говорять про зростання ролі інновацій як у цілому, так і таких, які дозволили б мінімізувати негативний вплив антропогенної діяльності на навколишнє середовище. Вони є не лише основою становлення або розвитку окремих сфер економіки, а й стають фактором, який має великий вплив на визначення стратегічних напрямів розвитку глобальної системи господарювання. Впровадження «зелених» технологій, які були б здатними протистояти глобальним загрозам (зростанню концентрації вуглекислого газу, кліматичним змінам, спустошенню територій), справедливо можна вважати однією з глобальних тенденцій ХХІ ст. У сучасних умовах фактором, що стимулюватиме технологічне перенаснащення України, має стати практична реалізація політики енергозбереження та заміщення невідновлювальних енергетичних ресурсів відновлювальними. Тому проблема формування і розвитку такого напрямку економічної діяльності, як розбудова сектора відновлювальної енергетики, є актуальною в межах зміцнення енергетичної та еколого-економічної безпеки української економіки.

В Україні діє більше 250 нормативно-правових актів, у тому числі й ті, що включають заходи, які враховують досвід інших країн у сфері відновлювальної енергетики. Слід сказати, що поточні результати діяльності у напрямі розбудови сфери відновлювальної енергетики та підвищення енергетичної безпеки української економіки є незначними, оскільки енергоємність валового внутрішнього продукту України все ще залишається занадто високою (є у 3–4 рази вищою за

ідентичний показник у розвинутих країнах Європи). Так, енергоємність валового внутрішнього валового продукту України у 2014 р. становила 0,17 кг н. е./\$1, тоді як у Німеччині – 0,07 кг н. е./\$1, у США – 0,09 кг н. е./\$1, у Великобританії – 0,05 кг н. е./\$1 [19]. Через деформовану структуру виробництва та енергоспоживання, низьку ефективність інституційного механізму та слабкі темпи впровадження проєктів з відновлювальної енергетики спостерігається низька ефективність енергозберігаючої політики України, а це становить загрозу для енергетичної та еколого-економічної безпеки української економіки. Тому автори вважають необхідним розширити структуру національної економіки, додавши до її складу й енергетичну безпеку (рис. 1).

З метою підвищення рівня енергетичної та еколого-економічної безпеки української економіки слід запропонувати заходи, які слід здійснити з метою підвищення ефективності розвитку відновлювальної енергетики та підвищення рівня еколого-економічної безпеки України, а також які мотивуватимуть суб'єктів господарювання та громадян з метою впровадження проєктів у сфері відновлювальної енергетики:

– удосконалення законодавчої бази у сфері оподаткування суб'єктів госпо-

дарювання – зниження ставки податку на прибуток для тих суб'єктів господарювання, що використовують відновлювальні джерела енергії (Податковий кодекс України («Розділ III. Податок на прибуток підприємств»)) або звільнення від сплати податку на додану вартість для тих підприємств, що впроваджують проєкти з використання відновлювальної енергетики Податковий кодекс України («Розділ V. Податок на додану вартість»);

– розширення повноважень Фонду енергоефективності, діяльність якого розпочалася 2018 р. (Закон України «Про Фонд енергоефективності» № 2095-VIII від 08.06.2017 р.), щодо організації спільної реалізації новітніх проєктів, консультування органів влади з питань ефективного використання енергії (зокрема такими питаннями в Німеччині займається Німецьке енергетичне агентство (DENA)); стимулювання інвестування та будівництва електростанцій на відновлювальних джерелах енергії в регіонах із значним рівнем забруднення, що сприятиме покращанню екологічного стану таких регіонів та підвищить соціально-екологічну справедливість; ведення активної пропагандистської та роз'яснювальної роботи серед населення щодо переваг від впровадження проєктів з використання відновлювальних джерел енергії;

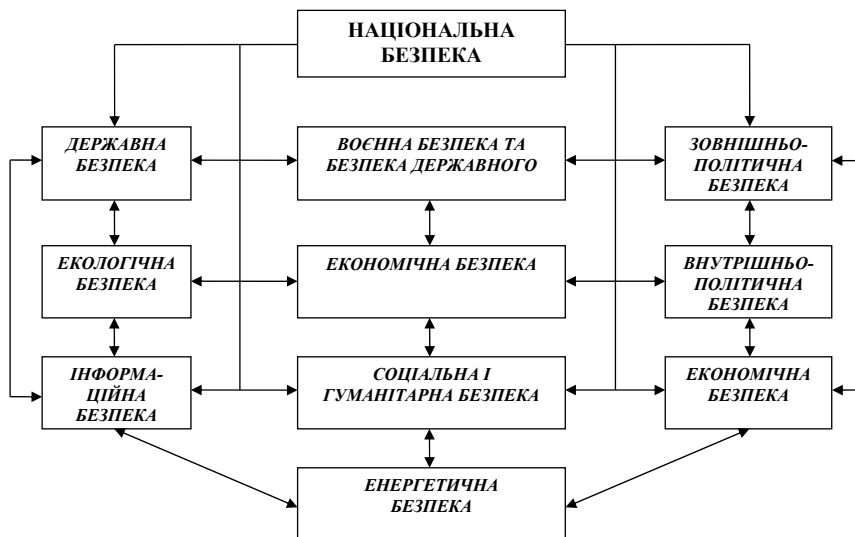

Рис. 1. Структура системи національної безпеки (авторське бачення)

– створення територіальних фондів, метою яких є фінансування дрібних локальних проектів з впровадження використання відновлювальної енергетики. Особливістю цих фондів є те, що їхні кошти акумулюються за рахунок внесків населення (досвід Польщі, де існують подібні фундації);

– створення окремого департаменту з розвитку відновлювальної енергетики у складі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, на який слід покласти обов'язки зі встановлення щорічних квот на споживання енергії з відновлювальних джерел енергії, запровадження системи зелених сертифікатів з їх емісією, видачею та обліком, гармонізації української системи зеленої сертифікації з подібними торговими системами у розвинутих країнах Європи [20];

– розробка макроекономічного фінансового механізму надання безвідсоткового кредиту для розвитку тих проектів з відновлювальної енергетики, витрати на генерацію електроенергії за якими будуть нижчими за середньозважені ринкові витрати, а це знизить вартість електроенергії для кінцевого споживача;

– активізація партнерства через укладання угод між підприємствами, їх об'єднаннями з метою впровадження новітніх проектів з відновлювальної енергетики.

Вищенаведені заходи не тільки сприятимуть зростанню рівня енергетичної та еколого-економічної безпеки України, але й просуватимуть державу до визнання на міжнародній арені.

Висновки. Отже, можна сказати, що еколого-економічна безпека є дуже важливою складовою національної безпеки, яка виступає гарантом національного суверенітету, що забезпечує не тільки стійкість та динамічну рівновагу економіки, а й фізичний та моральний добробут суспільства. Енергозбереження та розбудова сектора відновлювальної енергетики є важливими фактором на шляху до зміцнення еколого-економічної безпеки України на сучасному етапі її розвитку. Тому для забезпечення повної реалізації завдань еколого-економічної безпеки недостатньо розгляду системи «підприємство – навколишнє середовище – суспільство», адже необхідна та «рука», що забезпечила б реалізацію та контроль функціонування цієї сфери, якою і є держава. У зв'язку з цим об'єктом подальших досліджень має стати розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення структури інституційного механізму управління розвитком відновлювальної енергетики, що посилить енергетичну безпеку та світові позиції України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV.
2. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: монография / Л.И. Дмитриченко. – Донецк: УкрИТЭК, 2008. – 330 с.
3. Яремко І.І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави / І.І. Яремко // Матеріали доповідей першої міжвузівської науково-практичної конференції «Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності» (м. Львів, 24–26 квітня 2013 року). – Львів, 2013. – С. 74–75.
4. Єгоров Ю.В. Екологічна складова у структурі національної безпеки України: державно-управлінський аспект взаємодії / Ю.В. Єгоров // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4 (13). – С. 191–199.
5. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський. – К.: НІСД, 2001. – 312 с.

6. Ячменева В.М. Концептуальные подходы к формированию экономического механизма обеспечения экологической безопасности региона / В.М. Ячменева, Н.В. Зайцев // Экономика и управление. – 2005. – № 4–5. – С. 104–106.
7. Луценко Н.О. Криза еколого-економічної системи в рамках концепції сталого розвитку / Н.О. Луценко // Вісн. Східноєвроп. ун-ту економіки і менеджменту. – 2010. – Вип. 1 (7). – С. 26–30.
8. Экосередовище і сучасність. У 8 т. / С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, Л.М. Горбач та ін. Т. 8. Природно-техногенна безпека: монографія. – К.: Кондор, 2008. – 576 с.
9. Стадник В. П. Сутність та принципи еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств / В.П. Стадник // Економіка, фінанси, право. – 2013. – № 6. – С. 37–39.
10. Случик В. Місце екологічної безпеки в системі національної безпеки та її значення в євроінтеграційному процесі України / В. Случик, М. Матківський // Вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. – 2009. – № 27. – С. 115–118.
11. Прокопенко О.В. Управління еколого-економічною безпекою підприємства на засадах екомаркетингу / О.В. Прокопенко, В.Ю. Школа // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 4. – С. 337–346.
12. Сыромятникова О.П. Концепция эколого-экономической системы как объекта управления [Электронный ресурс] / О.П. Сыромятникова. – Режим доступа: <http://economics.open-mechanics.com/articles/314.pdf>
13. Усов А. Б. Методы управления эколого-экономическими системами / А.Б. Усов // Экономика и управление. – 2007. – № 2 (28). – С. 89.
14. Синякевич И.Н. Экологизация развития: объективная необходимость, методы, приоритеты / И.Н. Синякевич // Экономика Украины. – 2004. – № 1. – С. 57–63.
15. Синякевич И.М. Инструменты екополітики: теорія і практика / І.М. Синякевич. – Львів : Вид-во ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
16. Белик И.С. Эколого-экономическая безопасность : учеб. пособие / И.С. Белик. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2013. – 224 с.
17. Иванова Т.В. Забезпечення еколого-економічної безпеки як умови сталого розвитку України: державно-управлінські аспекти / Т.В. Иванова // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2013. – № 1. – С. 42–53.
18. Костюченко В.Н. Эколого-экономическая безопасность в контексте национального суверенитета Украины / В.Н. Костюченко, А.В. Бохан // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 1. – С. 261–265.
19. World Energy Council. Energy Efficiency Indicators [Electronic resource]. – Available at : <https://www.worldenergy.org/data/efficiency-indicators/>
20. Курбатова, Т. О. Наукові засади організаційно-економічного механізму управління розвитком відновлювальної енергетики: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» / Т.О. Курбатова. – Суми, 2016. – 195 с.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On the Fundamentals of National Security of Ukraine”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 19 June 2003).
2. Dmitrichenko, L.I. (2008). *Gosudarstvennoe regulirovanie jekonomiki: metodologija i teorija* [State regulation of economy: methodology and theory]. Donetsk, UkrITEK, 330 p.
3. Jaremko, I.I. (2013). *Ekonomichna bezpeka jak skladova nacional'noi' bezpeky derzhavy* [Economic security as a component of the national security of the state]. *Materialy*

dopovidej pershoi' mizhvuzivs'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii' "Integrovane strategichne upravlinnja: problemy administruvannja, ekonomichnoi' bezpeky ta proektnoi' dijial'nosti" [Materials of reports of the first inter-university scientific-practical conference "Integrated strategic management: problems of administration, economic security and project activity"]. L'viv, pp. 74-75.

4. Jegorov, Ju.V. *Ekologichna skladova u strukturii nacional'noi' bezpeky Ukrainy: derzhavno-upravlins'kyj aspekt vzajemodii'* [The ecological component in the structure of the national security of Ukraine: the state-management aspect of interaction]. *Strategichni priorityty* [Strategic priorities], 2009, no. 4 (13), pp. 191-199.

5. Kachyns'kyj, A.B. (2001). *Ekologichna bezpeka Ukrainy: systemnyj analiz perspektyv pokrashhennja* [Ecological security of Ukraine: a systematic analysis of the prospects for improvement]. Kyiv, NISD, 312 p.

6. Jachmeneva, V.M., Zajcev, N.V. *Konceptual'nye podhody k formyrovanyju jekonomycheskogo mehanyzma obespechennja jekologicheskoi' bezopasnosti regyona* [Conceptual approaches to the formation of an economic mechanism for ensuring the ecological security of the region]. *Jekonomyka y upravlenje* [Economics and management], 2005, no. 4-5, pp. 104-106.

7. Lucenko, N.O. *Kryza ekologo-ekonomichnoi' systemy v ramkah koncepcii' stalogo rozvytku* [The crisis of the ecological-economic system within the framework of the concept of sustainable development]. *Visn. Shidnojevropejs'koj ekonomiky i menedzhmentu* [Bulletin of the East European University of Economics and Management], 2011, no. 1 (7), pp. 26-30.

8. Doroguncov, S.I., Hvesyk, M.A., Gorbach, L.M. (2008). *Pryrodno-tehnogenna bezpeka* [Natural and technological security]. *Ekoseredovyshhe i suchasnist'* [Eco-environment and modernity]. Kyiv, Kondor, 576 p.

9. Stadnyk, V.P. *Sutnist' ta pryncypy ekologo-ekonomichnoi' bezpeky rozvytku sil's'kogospodars'kyh pidpryjemstv* [Essence and principles of ecological and economic safety of development of agricultural enterprises]. *Ekonomika, finansy, pravo* [Economics, finance, law], 2013, no. 6, pp. 37-39.

10. Sluchyck, V. *Misce ekologicchnoi' bezpeky v systemi nacional'noi' bezpeky ta i'i' znachennja v jevrointegracijnomu procesi Ukrainy* [The place of ecological security in the system of national security and its importance in the European integration process of Ukraine]. *Visnyk Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu im. Vasylja Stefanyka* [Bulletin of the Precarpathian National University named after. Vasyl Stefanyk], 2009, no. 27, pp. 115-118.

11. Prokopenko, O.V., Shkola, V.Ju. *Upravlinnja ekologo-ekonomichnoju bezpekoju pidpriemstva na zasadah ekomarketingu* [Management of ecological and economic security of the enterprise on the basis of eco-marketing]. *Marketing i menedzhment innovacij* [Marketing and management of innovations], 2012, no. 4, pp. 337-346.

12. Syromjatnikova, O.P. *Koncepcija jekologo-jekonomicheskoi' systemy kak ob'ekta upravlenija*. Available at: <http://economics.open-mechanics.com/articles/314.pdf>

13. Usov, A.B. *Metody upravlenija jekologo-jekonomicheskimi sistemami* [Methods of managing ecological and economic systems]. *Jekonomika i upravlenie* [Economics and management], 2007, no. 2 (28), p. 89.

14. Sinjakevich, I.N. *Jekologizacija razvitija: ob'ektivnaja neobhodimost', metody, priorityty* [Ecologization of development: objective necessity, methods, priorities]. *Jekonomika Ukrainy* [Economics of Ukraine], 2004, no. 1, pp. 57-63.

15. Synjakevych, I.M. (2003). *Instrumenty ekopolityky: teorija i praktyka* [Eco-politics tools: theory and practice]. Lviv, ZUKC Publ., 188 p.

16. Belik, I.S. (2013). *Jekologo-jekonomicheskaja bezopasnost'* [Ecological and economic security]. Ekaterinburg, Ural un-ty Publ., 224 p.

17. Ivanova, T.V. *Zabezpechennja ekologo-ekonomichnoi' bezpeky jak umovy stalogo rozvytku Ukrainy: derzhavno-upravlins'ki aspekty* [Ensuring ecological and economic se-

curity as a condition for sustainable development of Ukraine: state-management aspects]. *Naukovi rozvidky z derzhavnogo ta municipal'nogo upravlinnja* [Scientific exploration of state and municipal government], 2013, no. 1, pp. 42-53.

18. Kostjuchenko, V.N., Bohan, A.V. *Jekologo-jekonomycheskaja bezopasnost' v kontekste nacyonal'nogo suverenyteta Ukrainy* [Ecological and economic security in the context of national sovereignty of Ukraine]. *Visnyk ZhDTU* [Bulletin of the Zhytomyr State Technological University], 2013, no. 1, pp. 261-265.

19. Energy Efficiency Indicators: World Energy Council. Available at: <https://www.worldenergy.org/data/efficiency-indicators/>

20. Kurbatova, T. O. (2016). *Naukovi zasady organizacijno-ekonomichnogo mehanizmu upravlinnja rozvytkom vidnovljuval'noi' energetyky*. Diss. kand. ekon. nauk [Scientific fundamentals of the organizational and economic mechanism for managing the development of renewable energy. Cand. econ. sci. diss.]. Sumy, 195 p.

Исследованы основные подходы к пониманию понятий экономической и экологической безопасности. Представлено видение сущности понятия «эколого-экономическая безопасность» как составляющей национальной безопасности и структуры национальной безопасности. Предложен ряд мер, которые будут иметь влияние на укрепление уровня энергетической и эколого-экономической безопасности Украины.

Ключевые слова: национальная экономика, национальная безопасность, эколого-экономическая безопасность, возобновляемая энергетика, энергоэффективность.

Main approaches to the understanding of the concepts of economic and ecological security are researched. The basic factors causing the crisis ecological situation in Ukraine were highlighted. The vision of the essence of the “ecological and economic security” concept as a component of national security and the vision of national security structure are offered. A number of measures that will have an impact on strengthening energy and ecological and economic security rate of Ukraine are introduced.

Key words: national economy, national security, ecological and economic security, renewable energy, energy efficiency.

Одержано 25.04.2018.